üle näitelava nii mõnigi tükk maa ja rahva ajalugu — kunagi paraadusid siin Vene sõjaväed, siis okupatsiooniväe-salgad, praegu Eesti rahvavägi.

Suurturg ühes naaberväljadega on ühtlasi pea-vaatekohaks tuletõrjujate pidustusil, laulupidudel ja muil massilisil rongikäigel. Kõigil neil korril kujuneb Suurturg, lehvivate lippude ehtel, ümbritsetud kõnniteile, majaesiseile, akendele ja isegi katuseile kogunenud rahvahulges, värvirikkaks, lahtise taeva all asuvaks pidusaaliks (193) (201) (vt. 161. joon.). Meie-aegses linnaümbruses ei ole midagi ülevamat kui Suurturg vabaduspüha (24. II.) juubeldusis, ega ole midagi hardamat kui Vabadussõjas langenute mälestamisel (3. I.), mil peale leinaparaadi vastuvõtmist valitseb taeva-avaruse pea kohal kummudes ja rahva peade paljastades hiigla-aulas meditatsioonikas sügavtõsine vaikus. Äkki müriseb esimene kahuri pauk, kukuvad helisema kirikukellad — ja linnaelu siirdub jälle saalimiseks, tegelemiseks, rühkimiseks...

IV. Linnanähu ja -elu voodne rütm.

Ilmastu kohalise toimingu ja voodse rütmi alusena.

Liiklemises avalduva linnaelu pulsikäiku iseloomustavad — nagu äsja nägime — tugevad maksimumid keskpäeval ja sügav miinimum kesköösl, tõus hommikul k. 6-st peale ja mõõn õhtul k. 18—20. 1922. a. 31. III. *resp.* 3. IV. vaatluspäeval tõusis päike k. 5, 46 *resp.* k. 5, 37 ning loojus kell 18, 50 *resp.* k. 18, 58 ja suure liiklemise aeg oli omane k. 7—19, hääbuv aga k. 21—5, — kõnekas näide sellest, kuidas kosmilise tsükliga kaasub mitte üksi footiline pilt linnalises ümbruses, vaid ka ta sünoikismi bioloogiline rütm. Nimetame Granö (72) järele toimingut, mis oleneb uuritava moodustise asendist maakeral, kohaliseks, siis võime öelda, et linnalise ümbruse ö ö - p ä e v a s e r ü t m i tuletavad isepärane ja kohaline toiming käsikäes.

Edasi meelestame igas ümbruses veel teist samuti tsüklilist iseloomu kandvat ajutiste nähtuste muutuste seeriat. Inimesed, kes näiteks üht ja sedasama linna vaid eri-aastasajal on näinud, säilitavad tast isesugused ja pahatihti täiesti erinevad aistingud. Kõige pealt, mis puutub ta maastikulisse ilmesse ja siis tas esineva inimkaasluse ellu-ollu. Ehkki vormid üldiselt püsivad, on kumendid, seda enam kuulmise ja haistmise ning kompimise ilmendajad jne., aga ka vaimline õhkkond sedavõrt muutlikud, et vahed tunduvad ilmseina ja iseloomulikena. Ja iga käsitlus teeb õieti, kui ta ajalisele momendile seda rohkem tähelepanu lubab, mida väiksem on uuritav ümbrus.

Küsimuses on muidugi linnalises ümbruses ja ta elundistikus esinev v o o d n e (= aastane) r ü t m. See tuleb nagu öö-päevanegi toime peaasjalikult asendi (ilmastu!) toimingu järelnähtusina. Kohalise toimingu käsitlemisel ei ole aga meie asi niipalju selgitada seda, millest olenevad kodumaa kliima põhijooned, vaid just rakendada neid klimatoloogiale kui abiteadusele alluvaid küsimusi meie peaprobleemi teenistusse, s. t. näidata, kuidas nad toimivad uuritavas ümbruses ning kuidas selles oleneb ümbruse nägu ja ta elu-olu.

Esimesena on mainitav päikese tõusu ja loojangu *resp.* päeva ja öö pikkuse muutuvus aasta kestel, mille oleme graafiliselt esitanud 163. joonisel. Siiski ei ole küllaldane päeva *resp.* öö pikkust esitada ainult sel kujul, et päev algab päikese tõusuga üle loomuliku ehk geomeetrilise horisondi ja et ta lõpeb päikese loojumisega silmapiiri taha. See tähendaks esitada päeva pikkust õhkkonna puu-

Tartu, lk. 322